

- 13 -

Maier, Franz:

KÉT ÉV TAPASZTALATAI
AZ IFJUSÁGI KÖNYVTÁRI MUNKÁBAN

Ifjusági és iskolai könyvtárak
problémái Svájcban

Az alább közölt előadás a svájci közművelődési könyvtárosok értekezletén hangzott el. F. MAIER - az előadó - a bieli Ifjusági Könyvtár vezetője bevezetésben azt hangsúlyozza, hogy könyvtárának két éves fennállása alatt gyűjtött tapasztalatok értékelését ne tekintsük véglegesnek és főleg ne általánosan érvényűnek. A helyi adottságok mindenütt különleges problémákat vehetnek fel.

Ami az ifjusági könyvtárak berendezésének és fenntartásának a pénzügyi oldalát illeti, a lehetőségek bizony Svájc egész területén mindenütt nagyon különbözőek. Mégis higgyék el, hogy még a legerényesebb indulás mellett sem fog az ifjusági szabadpolcos könyvtár sikere elmaradni és ez a siker fogja azután a legbiztosabban meghozni azt a pénzt, amely a könyvtár további kialakításához és bővítéséhez szükséges.

1/ FIATALOK A FELNŐTTEK KÖNYVTÁRAIBAN

Miért került egyáltalában sor központi ifjusági szabadpolcos könyvtár létesítésére Biel-ben, Solothurn-ban és más helyeken? Joggal feleslegesnek gondolhatják ezt a kérdést. A kiindulási helyzet, - tehát az az ok, amely szükségképpen végülis ifjusági könyvtár létesítéséhez vezet, - körülbelül mindenütt azonos. Ahol nincs ifjusági könyvtár, ott az olvasni vágyó fiatalság az egyéb típusú, elvihető könyvtárakat látogatja. E könyvtárak szabályzatai szerint azonban ezeket a fiatalokat vagy legalábbis nagy részüket el kellene utasíta-

ni; ez több helyütt esetleg meg is történik. De lehet-e így eljárunk, jólélekkel? Főleg, amikor a reménytel telj gyermekeket, majdani olvasóinkat nem tudjuk más, megfelelőbb intézményhez irányítani? Hogy az iskolai vagy inkább a nevelőintézeti könyvtárak, ha egyáltalán vannak ilyenek, nem elégítik ki az ifjú olvasók igényeit, azt a fiataloknak a felnőttek könyvtárainál való jelentkezésük bizonyítja. Sok helyen úgy járnak el ezekkel a fiatalokkal, - mint Bielben három évvel ezelőtt s már korábban is, - hogy a lényegében felnőttek számára való könyvvállományból mégiscsak kölcsönöznek nekik válogatott műveket. Ehhez a gyakorlatban szeretnék egy komoly és talán általános érvényű megállapítást fűzni. A közös kölcsönzés, a helyileg és időben összeeső könyvkiadás a felnőttek és az ifjuság részére ugyanazon könyvvállományból, hosszabb időre megengedhetetlen eljárás, akár kölcsönzőpulttal dolgozó könyvtárban alkalmazák is, akár szabadpolcos könyvtárban. Engedjék meg, hogy ezt a véleményemet részletesen megokolhassam. Előbb, vagy u-

több ki fog derülni, hogy ez a megoldás sem a fiataalkoru, sem a felnőtt olvasót nem elégíti ki. Márcsak azért sem, mert e megoldásnál forgalmas könyvkölcsönzés mellett a legjobb akarattal sem kerülhető el, hogy a fiatal olvasó nem nekivaló könyvet is kapjon.

Véleményem szerint, ha a felnőttek és az ifjúság könyvtára egy épületben van, az ifjúság kiszolgálását feltétlenül külön helyen végezzük. Szerencsés körülményeknek köszönhető, hogy például Bielben ez a követelmény eszményien teljesíthető volt. Itt a felnőttek könyvtára ugyanis a második, az ifjúsági könyvtár pedig ugyanazon épület harmadik emeletén van. Mindkét emeletre külön bejárata van az épületnek.

2/ A FELNŐTT OLVASÓK NEVELÉSE AZ IFJUSÁGI KÖNYVTÁRBAN KEZDŐDIK

Az ifjúsági könyvtárnak egyik legfontosabb feladata, hogy általában megkedveltesse a gyermekkel a könyvet és egyben formálja a majdani felnőtt olvasót is. Ezért kell, úgy érzem, különös gondot fordítani a folyamatos és szerves átmenetre, az ifjúsági könyvtár ifju olvasójának óvatos és gondos átvezetésére a felnőttek könyvtárába. A 15-20 év közötti, a fiatal fiú és leány fejlődése szempontjából oly döntő fontosságú években, nem volna szabad a könyvtárlátogatás tekintetében hézagnak vagy megszakításnak támadnia. Tulságosan gyakori eset, hogy éppen ekkor szakad el a fiatal olvasó a könyvtől és a könyvtártól. Az ifju olvasónak a felnőttek könyvtárába való átvezetése nagyrészt szervezeti probléma, amely éppen ott oldható meg legjobban, ahol az ifjúsági könyvtár és a felnőttek könyvtára ugyanabban az épületben, közös vezetés alatt működik.

A fiataalkorunak a közművelődési könyvtárak számára való megnyerését nagyon fontos feladatnak tartom. A kérdés egész jelentősége néhány héttel ezelőtt világosodott meg előttem, amikor a régi

bieli városi könyvtár /tehát a felnőttek könyvtára/ olvasóinak számát a még nem egészen két éves ifjúsági könyvtár olvasóinak számával hasonlítottam össze. Míg a bieli felnőtteknek szűken 10 %-a - és ez nem is rossz arány más könyvtárakéval egybevetve - használja a könyvtárat, addig az ifjúsági könyvtárat a bieli 10-16 éves gyermekeknek 40 %-a látogatja. Milyen nyereség volna, ha ezt a 40 %-ot meg lehetne nyerni később a városi könyvtár számára! Ez az út vezet el a skandináv és angolszász országok nyilvános könyvtárainak olvasóstatistikáinak adataihoz, amelyekről mindig oly csodálkozással olvasunk. Első tapasztalataink egyelőre azt mutatják, hogy ifju olvasóinknak, csaknem tulnyomó nagy része, mihelyt 16. évét betöltötte - sokszor már azon a napon, hogy az ifjúsági könyvtárat elhagyja - beiratkozik a felnőttek könyvtárába. Ezek ott - legalábbis így reméljük - lényeges vonásaiban ugyanolyan rendszert találnak majd, ugyanolyan szabadpolcmegoldást, mint az ifjúsági könyvtárban. Az ifjúsági és a felnőttek könyvtárának ilyen összhangjára tudatosan törekedtek is a bieli ifjúsági könyvtár létesítésekor, így pl. az ifjúsági ismeretterjesztő könyveket a TO-rendszer szerint szakközzák, mert a városi könyvtárban évek óta ezt az osztályozási rendszert alkalmazzák. Arról is meg vagyok győződve, hogy ezek az ujdonsült fiatal könyvtárlátogatók már sokkal jobban megközelítik majd a mi "vágyálmunkat", az eszményi olvasót, mint a legtöbb mai felnőtt olvasónk. Őket már az ifjúsági könyvtárban céltudatosan arra nevelik - s ezt koruk miatt könnyen meg is tanulják, - hogyan kell a könyvekkel bánni, hogyan kell őket kézbe venni, okosan kiválasztani és haszonnal olvasni.

3/ AZ ISKOLAI ÉS IFJUSÁGI KÖNYVTÁR VERSENGÉSE

Miután megpróbáltam válaszolni az ifjúsági könyvtárak által betölthető átmeneti tevékenységet, szeretnék most még

kissé behatóbban egy második kérdéssel is foglalkozni. A központi ifjúsági könyvtárnak a sokkal régibb iskolai könyvtárakkal való kapcsolatára gondolok. Bielenben is, a értesülésem szerint másutt is, a városi könyvtárnak az a terve, hogy központi ifjúsági könyvtárral egészüljön ki, mindenekelőtt az iskolai könyvtárosok ellenállásába és bizalmatlanságába ütközött. Álláspontjukat azonban nem szabad egyszerűen szükkeblünek és makacsnak mondanunk. Érvelésükben mind a nyílvanosság, mind az irányadó hatóságok előtti első tekintetre van valami megvesztető: Miért kell, kérdezték, sok költséggel új ifjúsági könyvtárat létesíteni, ahelyett, hogy a nyomorúságos fedezetből tengődő iskolai /vagy osztály-/ könyvtárakat állítanák talpra? Talán nem tudja az iskola azt az alapjában mégis csak pedagógiai feladatot, hogy a gyermeket a könyvhöz vezessé, éppen olyan jól, vagy nevelői gyakorlata révén még jobban elvégezni, mint az iskolától távolálló ifjúsági könyvtár? Ilyen érvekkel álltak és állnak még mindig elő az iskolai könyvtárosok. A bieli iskolai könyvtári bizottság azonban - tisztelet illeti ezért a magatartásáért - igen rövid idő alatt arra a belátásra jutott, hogy bár az ilyenfajta érvek elméletileg helyesek lehetnek, a gyakorlatban mégsem helytállóak.

4/ AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK HELYZETE

Hogyan van az, hogy a központi ifjúsági szabadpolcos könyvtár - legalábbis minden nagyobb helységben - nem a meglevő iskolai könyvtárak helyett, hanem ezek mellett szükséges? Csak éppen utalni szeretnék ennek egyes okaira. Először is az iskolai könyvtárak nagyon különböző minőségűek. Vannak olyanok, amelyeket pedagógus könyvtáros társadalmi munkával bámulatatosan jól vezet, - vannak viszont olyanok is, amelyeket a tanulók csak 5-6 tanév elteltével, sőt, néha az iskola elvégzése után fedeznek csak fel, és végül vannak olyan esetek,

amelyek sohasem fedezhetik fel a könyvtárat, mert nem is létezik. Az iskolai könyvtár értéke és sorsa egyedül a társadalmi munkás gyakran egyéb munkával is tölterhelt tanár-könyvtárostól függ.

Nagyon sokat mond az a megfigyelés, hogy azokból a bieli nevelőintézetekből, amelyek jól kiépített és jól vezetett iskolai könyvtárral rendelkeznek, jóval kevesebb gyermek használja az új ifjúsági könyvtárat, mint a többi iskolából. A központi ifjúsági könyvtárnak tehát kétségtelenül megvan az a szerepe, hogy a helyi iskolakönyvtári hálózatban mutatkozó elkerülhetetlen hézagokat kitöltse és a hálózatot teljessé tegye.

5/ A SZABADPOLCOS IFJUSÁGI KÖNYVTÁR

Abban mindannyian egyetértünk, hogy az igazán korszerű, vonzóerővel bíró ifjúsági könyvtár csak szabadpolc-rendszerrel lehetséges és kívánatos. A szabadpolc-rendszerű könyvtár dicséretét már sokan elzengették; erre nem is kell tehát több szót vesztegetnem. Csak egyre szeretnék rámutatni: az ifjúsági könyvtárban a szabadpolc-rendszer nemcsak csalogatószer olvasó gyermekeink számára, hanem pedagógiai feladatot is tölt be, mégpedig sokkal nagyobb mértékben, mint a felnőtt könyvtárban. Sok gyermeknek ez ad az iskolai mellett s azon kívül - első fogalmat a szabad szellemi alkotásról, az intellektuális felelősség fontosságáról. Engedjék meg, hogy ezt a következő kézzelfogható példával világítsam meg. A legtöbb gyermeket először a színes védőboríték csábítja egy-egy könyv elolvasására. Egyszer azonban - sok esetben megfigyeltem - rossz tapasztalatra jutnak a könyvválasztás ezen felületes módszerével. Ekkor az ifjúsági könyvek borító lapjának fulén levő szöveget kezdik olvasni és amikor ez a módszer sem bizonyul megbízhatónak, feljegyzik maguknak a már olvasott jó ifjúsági könyvek szerzőit, sőt, egyesek újabban rendszeresen az ifjúsági könyvek

birálatait is. A jó ifjúsági könyvhöz ez az út vezet legbiztosabban, mert ezt maga a gyermek találja meg.

A szabadpolc rendszerét, - erre utal rövid fejtegetésem - nézetem szerint iskolai könyvtárban aligha lehet helyesen megvalósítani. Hiszen ez mindeneke-lőtt hosszú és rendszeres nyitvatartási időt követel, - a vakációban is, sőt akkor különösen! Csak akkor van értelme annak, hogy az olvasó maga választhassa ki a megfelelő könyveket, ha a válogatás nyugodtan mehet végbe s annyi idő fordítható erre a műveletre, amennyi éppen szükségesnek mutatkozik. Az iskolák azonban érthető okokból aligha képesek könyvtáraikat heti mintegy 20 órán át nyitvatartani, mégpedig egész éven át. Ezt csak önálló könyvtár teheti meg.

6/ AZ IFJUSÁGI KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA

És végül még egy utolsó érv: a legtöbb iskolai könyvtár kényszerűségből szűkreszabott könyvállománya a mai ifjúság igényét nem tudja kielégíteni. Az a 15 éves fiú, aki szabad idejében rádió-barkácsolással foglalkozik, az iskolai könyvtárban esetleg található egyetlen ilyen tárgyú könyvet három hét alatt tö-viről-hegyire áttanulmányozza, az ifju égboltkutató pedig, két csillagászati könyv elolvasása után, joggal, de eredmény nélkül keresi a további munkákat. Csak a központi ifjúsági könyvtár képes valamennyire átfogó könyvállományt biztosítani. A könyvtáros az állomány gyarapítását pontos kölcsönzési statisztika alapján megállapított szükségletek és kívánatok figyelembevételével végzi. Az én nem irányadó számításom szerint az ifju-sági szabadpolcos könyvtárban a könyvek számának legalább háromszor vagy négyszer annyinak kell lennie, mint az olvasók számának. Belsőben valamivel 2000-en felül lehet csak az ifju olvasók és jelenleg 5600 könyvre rug állományuk. Ez az állomány-ment bizonyára látják is, - még nem e-legendő teljes. A 2000-es gyermekolvasó-

létszám ugyanis, - minthogy minden bieli gyermek két könyvet vehet kölcsön, - azt jelenti, hogy legalább 3000 könyv állan-dóan ki van kölcsönözve; a polcokon te-hát csak két és félezer könyv áll. Ennyi-nek kell a minimális mennyiségnek lennie, mert különben a sokat magasztalt szabad könyvválasztás rendszere erősen korláto-zódik. A szabadpolc-rendszerű könyvtá-rakban nem ritkaság, hogy az olvasóknak egyáltalában nincs mit "szabadon" válasz-taniok, mert osupán igen kevés - s per-sze nem is a legvonzóbb - könyv áll csak rendelkezésükre. Pedig nincs sivárabb látvány, mint a szabadpolc -rendszerű könyvtár, üres állványokkal! Ezért tör-tént, hogy - ennek a számításnak legalább kifelé való javítása céljából - a követ-kező szükségmegoldáshoz folyamodtunk: jóllehet 5600 könyvünk van, ravaszul mindössze 3500 könyv számára állítottunk be polcokat. Így a könyvállványok mindig csábítóan tele vannak, s a gyermekek ab-ban a hitben ringatóznak, hogy valóban a teljes készletből merítenek.

7/ A MÁSODPÉLDÁNYOK KÉRDÉSE

Még egy tapasztalat üzemünk gyakor-latából: csak akkor vásárolunk másod-vagy harmadpéldányokat, ha az illető if-jusági könyv jó, főleg pedig ha a gyer-mekek folyton keresik, ha tehát ugyeszl-ván soha sincsen a helyén. A többes pél-dányok ugyanis véleményem szerint a sza-badpolcon nehezítik a válogatást. És ar-ra is fel szeretném hívni a figyelmet, hogy a gyermekek pompás érzéssel azonnal észreveszik, ha a könyvtáros valamely új ifjúsági könyvnek, - amely még nem ta-lált náluk visszhangra, - utját egyenge-tti. Egy ismert svájci szerző pályadíjat nyert ifjúsági könyvét pl. mindjárt a könyvtár megnyitásakor két példányban bocsátottuk rendelkezésre, s az eredmény az volt, hogy a művet hosszú időn át e-gyáltalában nem kölcsönözték. "Ha két-szer is itt áll", magyarázta nekem egy srác, "nagyon unalmas könyv lehet"; ami mégis az volt, ami jelent: az olyan könyv,

amelyet a felnőttek szívesen látnának az ifjú olvasó kezében, csak unusual lehet. S ebben volt is valami igaza. Egyet mindenestre megfontolásra ajánlanék: a meglevő könyvek példányszáma magában még nem ad képet az ifjusági könyvtár gazdagságáról, éppen olyan fontos a művek száma is.

3/ AZ IFJUSÁGI KÖNYVTÁR FELADATA

Kissé bővebben tárgyaltam az ifjusági szabadpolcos könyvtár és az iskolai könyvtárak viszonyát a bieli helyzet szemszögéből, mert úgy gondolom, hogy a könyvtárosok által vezetett ifjusági könyvtár szervezése és fejlesztése körül a pénzügyi kérdés mellett manapság legtöbb helyen ez veti fel a legnehezebb és a legkényesebb problémákat. Hogyan lehet a kezdetben szinte szükségképpen feszült viszony végülis örvendetes együttműködéshez, - azt városunk példája mutatja. Biel város iskolai könyvtári bizottsága nekünk adta át a "Jó ifjusági könyv" kiállítás 600-nál több kötetes könyvdílmányát, mi viszont az ajándékképpen kapott felesleges kettős példányokat az

iskolai könyvtárak között osztottuk szét.

Egy olyan törekvésnek viszont, amely az iskolák részéről egyre inkább megnyilvánul, sajnos, eddig sikertelenül próbáltunk gátat emelni. A tanítók szokásává vált, hogy tanítványaikat mind gyakrabban küldik az ifjusági könyvtárba, s onnan mindenféle távolesó előadástémákhoz anyagot hozatnak maguknak. Merő véletlen perze, ha e tanulók egy ifjuságnak /16 éven aluli/ szülő művet találnak ifjusági könyvtárunkban Utrillo vagy Einstein életéről, a kínai kézműiparról és a jégkorszak keletkezéséről. A mi könyvtárunk ugyanis nem az iskolai oktatás támogatására és előmozdítására létesült. Elsősorban az a célja, hogy az ifjuságot szabadideje értelmes felhasználásában támogassa. Mert az iskolai oktatás és az olvasás közötti szoros és termékeny kapcsolat létrehozása - legalábbis nézetem szerint - sokkal inkább az iskolai könyvtárak egyik főfeladata. Az ilyen munka megosztás a két könyvtártípus között látszólagos vetélkedést végleg megsüntethetné.

Eredeti címe:

Aus zwei Jahren Jugendbibliothekspraxis.

Megjelent:

Nachrichten-Nouvelles. 35.Jg. 1959. 2.no. 36-41.p.

OSzK. ford. sz. i

2224.